

Wstęp

Książka *Etyka i estetyka słowa w piosence* jest owocem dwóch konferencji, które odbyły się w ramach Festiwalu Słowa w Piosence „Frazy” w latach 2016 i 2017. Publikacja ta stanowi drugi tom z cyklu poświęconego piosence. Pierwszy był wydany w 2015 roku i nosił tytuł *Nowe słowa w piosence. Źródła. Rozlewiska*. Idea organizowania cyklicznie konferencji przy festiwalu „Frazy” zrodziła się z przekonania, że słowa w piosence to nie tylko dźwięki, ale sposób rozmowy – artyści z odbiorcą, z innymi artystami, z tradycją i współczesnością. Piosenka stanowi obecnie jedną z najpopularniejszych form komunikacji artystycznej. Dla wielu pokoleń frazy śpiewane przez artystów estrady są pełnoprawną częścią kulturowego kodu, dzięki któremu porozumiewają się członkowie społeczności w Polsce i na świecie. W takim ujęciu piosenka jawi się jako specyficzna forma sztuki słowa.

Tematami konferencji, z których teksty znalazły się w tomie, były odpowiednio „Nowe słowa w piosence. Etyka i estetyka” w 2016 oraz „Piosenka jako forma pamięci” w 2017 roku. Tytuł pierwszej z nich stanowił oczywiste nawiązanie do prac Anny Barańczak – *Słowo w piosence. Poetyka współczesnej piosenki estradowej* oraz Stanisława Barańczaka – *Etyka i poetyka*. W zamyśle organizatorów konferencji miała to być forma upamiętnienia, hołdu złożonego badaczom wywodzącym się z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, którzy już w latach siedemdziesiątych dwudziestego wieku podejmowali problematykę roli słowa w piosence. Choć w przywołanym tu zbiorze esejów Stanisława Barańczaka tej akurat tematyki nie znajdziemy, to obszar zależności etyczno-estetycznych w sztuce jest zawsze ważny i wymaga ciągłych aktualizacji. Sam zaś autor, którego otwarty umysł pozwalał na szeroką gamę zainteresowań, potrafił poświęcić swoją uwagę także tej istotnej dla nas problematyce, analizując czy to perswazyjność tekstów

piosenek popularnych (*Piosenka i topika wolności*), czy też tłumacząc teksty Boba Dylana i The Beatles.

Uczestnicy konferencji z 2016 roku byli zaproszeni do namysłu nad zależnościami, jakie zachodzą między formą a treścią – słowną oraz muzyczną – piosenek współczesnych, ale i tych dawniejszych, które stanowią już coraz bogatszą tradycję gatunku. Zaproponowaliśmy refleksję nad tym, czy piosenka – wykorzystując atrakcyjne formy muzyczne – jest skazana na bezrefleksyjność właściwą niskim rejestrom kultury? Jakie wartości oferuje tradycja „piosenki literackiej”, „piosenki poetyckiej” i czym różnią się aktualne realizacje od tych, które znamy z czasów PRL? Czy istnieje w obecnych czasach „piosenka zaangażowana”, jak zmieniała się i czym jest „piosenka niezależna”, a także wobec czego określa swą „niezależność”? Czy piosenka jest zdolna do tego, by uczestniczyć w komunikacji społecznej na równych prawach z innymi dyskursami? Czy artyści piosenki mają ambicje współuczestnictwa we współczesnym dialogu, czy ograniczają się jedynie do budowania własnej popularności kosztem wartości intelektualnych tekstów? Czy są formy gatunkowe w sposób szczególny dające okazję do podejmowania ważkich treści i – na odwrót – takie, które, ze względu na właściwości strukturalne, uniemożliwiają lub ograniczają wartościowy przekaz?

W konferencji, która miała miejsce w roku 2017, została podjęta refleksja nad tym, w jaki sposób piosenka pomaga kultywować pamięć, a w jaki ją zniekształca. Co i w jaki sposób wnosi do kultury powszechnej ta rozrywkowa pierwotnie forma komunikowania? Czy piosenka wykształciła ciekawe sposoby opowiadania o szeroko rozumianej przeszłości, czy daje możliwość poważnego traktowania pamięci, czy przyczynia się jedynie do dekomponowania wspomnień?

Pytając o przeszłość, każdorazowo pytamy i o współczesność. Tym, co interesuje nas najbardziej, jest miejsce piosenki w szeroko rozumianych procesach kulturowych w przeszłości i współcześnie. Z tej perspektywy ciekawa badawczo wydaje się kwestia, w jaki sposób ta rozrywkowa forma komunikacji międzyludzkiej umożliwia uczestnictwo we współczesnej kulturze, w życiu społeczeństwa? Jak na tle współczesnych zjawisk kulturowych sytuuje się ta forma gatunkowa – ze wszystkimi swoimi wadami i zaletami – wynikającymi z wielokodowości i konwencjonalnego charakteru? Zagadnienia zawarte w powyższych pytaniach referenci analizowali

w swoich wystąpieniach zgodnie z preferencjami naukowymi wynikającymi z reprezentowanej dziedziny wiedzy, zależnie od indywidualnego podejścia i obranej strategii. Analiza ta była przeprowadzona od strony teoretycznej, historycznej i dotyczyła poszczególnych utworów, zbiorów piosenek, twórczości wybranych artystów. Dzięki zaprezentowanej przez referentów różnorodności podejść do tematyki związanej z piosenką słuchacze mogli zapoznać się z zagadnieniem intersemiotycznych kompozycji, z fenomenem piosenki tworzonej w wielu odmianach gatunkowych, różnych językach i pochodzącej z różnych czasów.

Zebrane w niniejszej książce teksty zostały połączone w grupy tematyczne. Metaforyczne tytuły, które zostały nadane poszczególnym częściom zbioru, są wywiedzione ze słów zawartych w tekstach i pozwalają na uporządkowanie tematyczne, choć oczywiście nie mają na celu arbitralnego etykietowania i ograniczania indywidualnych ujęć.

Organizatorem Festiwalu Słowa w Piosence „Frazy” jest Biblioteka Raczyńskich w Poznaniu. Mecenasem festiwalu „Frazy” jest PKO Bank Polski. Konferencje oraz niniejsza publikacja powstały we współpracy z Wydziałem Filologii Polskiej i Klasycznej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. Za wkład w przygotowanie kolejnych konferencji na „Frazach” dziękuję Magdalenie Budzyńskiej-Łazarewicz oraz wszystkim osobom z Biblioteki Raczyńskich, które, czuwając nad stroną techniczną i promocją wydarzeń, przyczyniły się do ich sprawnego przebiegu w twórczej i życzliwej atmosferze.

Krzysztof Gajda